

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

**Η ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ,
ΤΟ ΕΡΓΟ ΚΑΙ Η ΠΡΟΣΦΟΡΑ
ΤΟΥ ΑΝΤΩΝΗ Π. ΜΠΕΝΕΚΟΥ**

Ιωάννινα 2002

Γεώργιος Δ. Καψάλης*

Η προσωπικότητα, το έργο και η προσφορά του Αντώνη Π. Μπενέκου¹

Περίληψη

Ο Αντώνης Π. Μπενέκος κατάγεται από τους Χουλιαράδες Ιωαννίνων. Ο ίδιος είναι μια σημαντική και πολύπλευρη πνευματική προσωπικότητα, με εξαιρετικές σπουδές και με αξιόλογη επιστημονική προσφορά. Η πρώτη βασική κατηγορία των μελετών του αναφέρεται στην Αισθητική Αγωγή και την Παιδική Λογοτεχνία. Στην ίδια κατηγορία ανήκουν και οι μελέτες του που έχουν τα χαρακτηριστικά μιας λογοτεχνικής κριτικής για το έργο και την προσωπικότητα σημαντικών δημιουργών της παιδικής λογοτεχνίας. Στην επόμενη κατηγορία ανήκουν οι παιδαγωγικές μελέτες του Αντώνη Μπενέκου, με σημαντικότερες εκείνες που αναφέρονται στα Νέα Αναλυτικά Προγράμματα και στη σύνταξη των νέων διδακτικών βιβλίων. Στην τρίτη κατηγορία ανήκουν λογοτεχνικά κείμενα που έγραψε και δημοσίευσε ο Αντώνης Μπενέκος είτε σε διάφορα περιοδικά είτε σε αυτοτελείς εκδόσεις.

Λέξεις κλειδιά: Αισθητική Αγωγή, Παιδική Λογοτεχνία, Νέα Αναλυτικά Προγράμματα.

The personality, the work and the contribution of Antonis P. Benekos

Abstract

Antonis P. Benekos was born in Houliarades, Ioannina. He is an important and multi-sided intellectual personality with outstanding education and a remarkable scientific contribution. The first basic category of his studies refers to Aesthetic Education and to Children's literature. In the same category also belong his papers on literary critique for the work and the personality of important writers of Children's literature.

In the next category belong his pedagogical works the most important of which refer to the New Curricula and the editing of the new schoolbooks. The third category includes literary articles, which Antonis Benekos has written and published in several journals or in independent publications.

Keywords: Aesthetic Education, Children's Literature, New Curricula

---

* Καθηγητής του Παιδαγωγικού Τμήματος Δ.Ε. του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων.

1. Η ομιλία – παρουσίαση πραγματοποιήθηκε στα πλαίσια εκδήλωσης που διοργάνωσαν από κοινού το Παιδαγωγικό Τμήμα Δ.Ε. του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων και ο Σύλλογος Δασκάλων και Νηπιαγωγών Νομού Ιωαννίνων προς τιμήν του εκπαιδευτικού **Αντώνη Π. Μπενέκου**, την Τετάρτη 6 Μαρτίου 2002, στην αίθουσα του Μεγάρου της Εταιρείας Ηπειρωτικών Μελετών στα Ιωάννινα.

Κύριε Πρύτανη, κύριε Αντιπρύτανη, Κύριοι Κοσμήτορες, Κύριοι Πρόεδροι των Τμημάτων, κύριοι εκπρόσωποι των αρχών, κύριε Πρόεδρε του Συλλόγου Δασκάλων και Νηπιαγωγών, αγαπητοί συνάδελφοι, κυρίες και κύριοι, αγαπητοί φοιτητές!

Θεωρώ ιδιαίτερα σημαντική την πρωτοβουλία του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων και του Συλλόγου Δασκάλων και Νηπιαγωγών Νομού Ιωαννίνων να διοργανώσουν από κοινού την αποψινή εκδήλωση και να τιμήσουν με τον τρόπο αυτό το έργο και την προσφορά του Αντώνη Μπενέκου.

Ο Αντώνης Μπενέκος είναι ένας άνθρωπος που χαρακτηρίζεται από σεμνότητα, από ευγένεια, από πνευματική καλλιέργεια, από δημιουργικότητα, από εσωτερική αγωνία. Είναι ένας άνθρωπος ταπεινός, με την παραδοσιακή σημασία της λέξης, ένας άνθρωπος φιλικός και ευπροσήγορος. Εντυπωσιάζει και κερδίζει τον συνομιλητή του με τις γνώσεις που διαθέτει, με το οικείο και ουσιαστικό κλίμα επικοινωνίας που δημιουργεί.

Είναι αλήθεια ότι ο ίδιος δεν γνωρίζω προσωπικά τον Αντώνη Μπενέκο για μεγάλο χρονικό διάστημα. Αυτό, ωστόσο, δεν σημαίνει σε καμία περίπτωση ότι οι παραπάνω εκτιμήσεις και αξιολογήσεις είναι απλές φιλοφρονήσεις που συνάδουν με το πνεύμα της αποψινής εκδήλωσης. Η διαβεβαίωση αυτή βασίζεται και αποδεικνύεται από δύο κυρίαρχα στοιχεία. Το πρώτο είναι ότι η αμεσότητα και η ζεστασιά που χαρακτηρίζουν τον Αντώνη Μπενέκο συντελούν καταλυτικά ώστε να αισθάνεται κανείς πως συνδέεται φιλικά και πνευματικά μαζί του ήδη για μεγάλο χρονικό διάστημα. Το δεύτερο στοιχείο έχει να κάνει με το έργο του, που αποπνέει παρόμοια χαρακτηριστικά γνωρίσματα με εκείνα της προσωπικότητάς του. Σε αυτά συγκαταλέγονται η επιστημονική αλήθεια, η ουσία, η αισθητική και πνευματική απόλαυση.

Ο Αντώνης Μπενέκος γεννήθηκε στους Χουλιαράδες Ιωαννίνων. Ένα ξακουστό χωριό με πολλούς δασκάλους και με πολλούς σημαντικούς ανθρώπους του πνεύματος και των γραμμάτων. Άλλωστε δάσκαλος ήταν και ο πατέρας του, όπως δάσκαλος, συνταξιούχος πλέον, είναι και ο αδερφός του.

Μελετώντας κυρίως το λογοτεχνικό έργο του Αντώνη Μπενέκου αισθάνθηκα την ανάγκη να επισκεφτώ τους Χουλιαράδες, για να κατανοήσω καλύτερα τις παιδικές θύμησες και τα παιδικά του βιώματα, που αργότερα με την καταγραφή και την ένταξή τους στο έργο του έγιναν κοινό και πολύτιμο απόκτημα για όλους. Τα πρώτα γράμματα στο σχολείο του χωριού του και στη συνέχεια η πρώτη μεγάλη απόφαση για το Γυμνάσιο της Ζωσιμαίας Σχολής Ιωαννίνων. Ένα ξεκίνημα και ένα ταξίδι που χαραχτηκε έντονα στη μνήμη

του και το οποίο ο ίδιος μας περιέγραψε στο διήγημα που δημοσιεύτηκε στη Νέα Εστία με τίτλο «Νυχτοφύλακες», θυμίζοντας στον καθέναν από εμάς ένα ανάλογο προσωπικό ταξίδι του μακρινού παρελθόντος.

«Ήταν απομεσήμερο του καλοκαιριού, όταν ο πατέρας μου με παρέδωσε στους αγωγιάτες και η μάνα μου με φίλησε περνώντας στους ώμους μου έναν τρουβά με ρούχα και φαγώσιμα. Μου έβαλε και δυο σφιχτοβρασμένα αυγά στις τσέπες του σακακιού και μ' έσπρωξε ανάλαφρα στο δρόμο. Θα πήγαινα στα Γιάννινα να δώσω εξετάσεις στο Γυμνάσιο. Θα προτιμούσα να γυρίσω σπίτι, ν' αναβάλω το ταξίδι – τι λες εκεί, δε με βιάζε και κανένας! Θα πήγαινα άλλη φορά του χρόνου. Μα πώς να τολμούσα τέτοια σκέψη. Ήταν και οι αγωγιάτες. Που μ' έβαλαν μπροστά και φλυαρούσαν σε βάρος μου. Και μάλιστα έλεγαν πως σαν θα μπαίναμε στα πρώτα σπίτια της πόλης, θα με φιλούσε ο «Αράρης», έτσι τους φιλάει αυτός όλους όσους πρωτοπάνε στην πόλη. Μονάχα ο μπαρμπα-Θόδωρος άλλαξε τροπάρι κ' ένιωσα αμέσως να λύνεται το πιο βαρύ σχοινί του φορτίου μου: «Μωρέ, να ιδείτε που θα γίνει άνθρωπος μια μέρα αυτό το παρασούσουμο!», είπε. «Κόβει η γκλάβα του!».

Οι σπουδές που θα ακολουθήσουν θα αποδείξουν πως ο μπαρμπα-Θόδωρος είχε δίκιο. Το πρώτο ασφαλές καταφύγιο θα αποτελέσει για τον Αντώνη Μπενέκο, όπως άλλωστε συνέβη και με πολλούς άλλους Ηπειρώτες, η Ζωσιμαία Παιδαγωγική Ακαδημία Ιωαννίνων. Θα ακολουθήσει διετής Μετεκπαίδευση στη Φιλοσοφική Σχολή Αθηνών και μία δεύτερη μεγάλη απόφαση για τριετείς μεταπτυχιακές σπουδές στο Πανεπιστήμιο του Εδιμβούργου της Αγγλίας, με υποτροφία του Ιδρύματος Κρατικών Υποτροφιών. Εκεί, ο Αντώνης Μπενέκος θα αποκτήσει αρχικά Δίπλωμα και στη συνέχεια Μάστερ στα Παιδαγωγικά με ανώτατη διάκριση (Summa Cum Laude).

Το ίδιο πολυκύμαντη και ενδιαφέρουσα ήταν και η επαγγελματική διαδρομή του Αντώνη Μπενέκου. Δάσκαλος στην αρχή σε σχολεία της Μακεδονίας, της Ηπείρου και των Αθηνών, βρέθηκε ακολούθως σε ανώτερες διοικητικές θέσεις της εκπαίδευσης, έχοντας ως επιπρόσθετο εφόδιο τις μεταπτυχιακές του σπουδές αλλά και την εργατικότητα που τον διέκρινε. Έτσι, το 1965 διορίστηκε Πάρεδρος στο πρωτοϊδρυθέν Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, για να απολυθεί δύο χρόνια αργότερα από το δικτατορικό καθεστώς.

Σε αυτή τη σύντομη διετία αρχίζουν να εκδηλώνονται στην ουσία τα βασικά ενδιαφέροντα του Αντώνη Μπενέκου που αναφέρονται σε δύο κυρίαρχες κατευθύνσεις. Η πρώτη κατεύθυνση προσδιορίζεται από θέματα της Αισθητικής Αγωγής και της Παιδικής Λογοτεχνίας. Η δεύτερη κατεύθυνση συνδυάζεται με τη σύνταξη νέων σχολικών Αναλυτικών Προγραμμάτων και νέων συγγραμμάτων για την Πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Στη συνέχεια, ο Αντώνης Μπενέκος θα υπηρετήσει ως Καθηγητής Παιδαγωγικών για μία τριετία

(1971-1974) στη Ζωσιμαία Παιδαγωγική Ακαδημία Ιωαννίνων και ακολούθως ως Ανώτατος Εκπαιδευτικός Σύμβουλος του Υπουργείου Παιδείας, Ειδικός Σύμβουλος παρά τω ΚΕΜΕ και Σύμβουλος στο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο έως το 1986, οπότε και απεχώρησε από την ενεργό υπηρεσία.

Είναι προφανές ότι, εκτός από το πλούσιο συγγραφικό έργο, ο Αντώνης Μπενέκος έχει να επιδείξει και ένα εξίσου σημαντικό διδακτικό έργο. Έτσι, εκτός από τα σχολεία της Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, δίδαξε σε πάρα πολλά επιμορφωτικά σεμινάρια εκπαιδευτικών, κατεξοχήν θέματα που αναφέρονται στην Αισθητική Αγωγή και τα νέα Αναλυτικά Προγράμματα.

Ολοκληρώνοντας αυτή τη σύντομη βιογραφική περιπλάνηση θα ήταν παράλειψη να μην αναφερθούμε στην αγαπημένη σύντροφο του Αντώνη Μπενέκου, τη Ναταλία Παπακώστα, φιλόλογος η ίδια, και στα δυο τους παιδιά, την Εύη και τον Πέτρο, αξιόλογους επιστήμονες πλέον, που όλοι τους στάθηκαν άξιοι αρωγοί και υποστηρικτές στον αγώνα της γνώσης και της προσφοράς που εκείνος έδωσε.

Ο Αντώνης Μπενέκος είναι πνευματικός δημιουργός ενός αξιόλογου, πολύπλευρου και εκτεταμένου συγγραφικού έργου. Ο αναγνώστης και ο μελετητής του έργου του βρίσκονται μπροστά σε μια ευχάριστη έκπληξη, καθώς αντικρίζουν ένα έργο που χαρακτηρίζεται από ποιότητα, από τεκμηρίωση, από σφαιρική θεώρηση, από θέσεις και προτάσεις. Θα ήταν, πράγματι, ιδιαίτερα δύσκολο να παρουσιάσει κανείς ακόμη και τους τίτλους των μελετών και των κειμένων του Αντώνη Μπενέκου, αφού σε μια πρώτη απαρίθμηση αυτοί υπερβαίνουν τους ογδόντα. Οι στέρεες και ουσιαστικές σπουδές του Αντώνη Μπενέκου τον οδήγησαν στην παρουσίαση ενός τεκμηριωμένου συγγραφικού έργου, το οποίο καλύπτει συγκεκριμένους τομείς γνώσης και λογοτεχνικής δημιουργίας.

Είναι κανείς, ωστόσο, υποχρεωμένος να επισημάνει από την αρχή ότι ο γλωσσικός πλούτος, η γλωσσική έκφραση και η γλωσσική ποικιλία κατοικούν στην ψυχή του Αντώνη Μπενέκου και του παρέχουν το μεγάλο πλεονέκτημα μιας πληρότητας, μιας σαφήνειας και μιας καθαρότητας στον λόγο του, που απολαμβάνουν αδιάκοπα αναγνώστες και μελετητές. Ο λόγος που χρησιμοποιεί είναι λόγος ουσίας, λόγος διαύγειας και αισθητικής απόλαυσης, χωρίς να μειώνει στο ελάχιστο την επιστημονική τεκμηρίωση του κειμένου. Το ανυπέροβλο αυτό θείο δώρο χαρακτηρίζει το σύνολο της πνευματικής του δημιουργίας και δεν περιορίζεται μόνο στα λογοτεχνικά του κείμενα, στα οποία το συγκεκριμένο χάρισμα της ψυχής και του νου θα ήταν από τη φύση των κειμένων επιβεβλημένο.

Αν κανείς ήθελε να κατατάξει σε κάποιες ευρύτερες κατηγορίες και όχι οπωσδήποτε σε ανάλογους διαχωρισμούς το συγγραφικό έργο του Αντώνη

Μπενέκου, θα τοποθετούσε σε μια πρώτη και την πλέον βασική κατηγορία τις μελέτες του που αναφέρονται στην Αισθητική Αγωγή και την Παιδική Λογοτεχνία. Στην ίδια κατηγορία ανήκουν και οι μελέτες που έχουν τα χαρακτηριστικά μιας λογοτεχνικής κριτικής για το έργο και την προσωπικότητα σημαντικών δημιουργών της Παιδικής Λογοτεχνίας.

Σε μια επόμενη δεύτερη κατηγορία ανήκουν οι παιδαγωγικές μελέτες του Αντώνη Μπενέκου. Οι μελέτες αυτές αναφέρονται κατεξοχήν στα Νέα Αναλυτικά Προγράμματα και στη σύνταξη νέων διδακτικών βιβλίων. Βέβαια, και στην περίπτωση αυτή, υπάρχει ένας σημαντικός αριθμός αυτοτελών μελετών, που ασχολούνται με την κριτική παρουσίαση παιδαγωγικών συγγραμμάτων και διδακτικών κειμένων.

Στην τρίτη κατηγορία ανήκει μια σειρά από λογοτεχνικά κείμενα που έγραψε ο Αντώνης Μπενέκος και τα οποία δημοσιεύτηκαν είτε σε διάφορα περιοδικά είτε συμπεριλαμβάνονται στην αυτοτελή συλλογή μικρών ιστοριών που έχει ο ίδιος δημοσιεύσει.

Αναφέραμε ήδη ότι οι παραπάνω κατηγορίες δεν αποτελούν στην ουσία και θεματική διαφοροποίηση. Και τούτο γιατί ολόκληρο το έργο του Αντώνη Μπενέκου διαπνέεται από μία εσωτερική συνοχή που βασίζεται στην καταλυτική αρχή ότι η γλώσσα και η λογοτεχνία συνδέονται στενά και συνδιαμορφώνουν την παιδεία του έθνους. Έτσι ανεξάρτητα από το επιμέρους σημείο που προβάλλεται χωριστά σε κάθε μελέτη, εκείνο που στην ουσία ενδιαφέρει είναι η ανάδειξη αρχών, αντιλήψεων και προσώπων που καθόρισαν τις πνευματικές, πολιτιστικές και κατ' επέκταση εκπαιδευτικές εξελίξεις του έθνους.

Ο Αντώνης Μπενέκος επέδειξε από την αρχή ένα ξεχωριστό επιστημονικό ενδιαφέρον για την Αισθητική Αγωγή, εντάσσοντας κυρίως σ' αυτήν αφενός τις Εικαστικές τέχνες και αφετέρου την Παιδική Λογοτεχνία. Η πρώτη απόπειρα για την ανάδειξη αυτής της θεματικής επιχειρήθηκε στη μελέτη του «Για ένα Πρόγραμμα Αισθητικής Αγωγής», τονίζοντας και επισημαίνοντας ότι ένα πρόγραμμα και μια διδασκαλία της αισθητικής αγωγής πρέπει να στηρίζονται στην ελεύθερη έκφραση, στην ελεύθερη εκλογή εκφραστικού μέσου, στην ενίσχυση και διαμόρφωση της προσωπικής κρίσης, στην οικειότητα και τη γνωριμία με όλες τις μορφές και εκδηλώσεις της Τέχνης. Η βασική θέση της μελέτης εντοπίζεται κυρίως στο σημείο ότι σε κάθε σχολικό πρόγραμμα πρέπει να εξασφαλίζονται η καλλιτεχνική εμπειρία και οι καλαισθητικές δραστηριότητες που θα βρίσκονται σε άμεση συνάφεια με το υπόλοιπο σχολικό πρόγραμμα.

Στην ίδια κατεύθυνση της αισθητικής παιδείας και λειτουργίας κινείται ένα ακόμη βιβλίο του Αντώνη Μπενέκου με τίτλο «Το εικονογραφημένο παι-

δικό βιβλίο». Η αγωνία του συγγραφέα εκδηλώνεται σε όλες τις σημαντικές παραμέτρους που μπορούν να προκύψουν από την παραπάνω θεματική. Η εικόνα ως μέσο επικοινωνίας, ως οργανικό στοιχείο σκέψης, ως ατομική έκφραση. Η διαχρονική πορεία της εικόνας, το πρώτο εικονογραφημένο βιβλίο για παιδιά. Το εικονογραφημένο βιβλίο, θα επισημάνει ο συγγραφέας, είναι κωδικοποιημένο μήνυμα που μεταδίδεται με την εικόνα και κατά συνέπεια πρέπει να αποτελεί αυτόνομο μέσο έκφρασης, επικοινωνίας και μάθησης. Η εικόνα μπορεί να τονίζει ένα «πρωτεύον» γεγονός, να συγκεκριμενοποιεί έναν χαρακτήρα, ενώ σε αρκετά βιβλία λόγος και εικόνα κατέχουν όχι τόσο μια ποσοτική όσο μια λειτουργική και ποιοτική ισοτιμία. Βεβαίως, ο Αντώνης Μπενέκος θα τονίσει, επίσης, ότι ένα εικονογραφημένο βιβλίο κρίνεται τελικά από το συνολικό ύφος που το καθορίζουν ο λόγος, η εικόνα και η πλοκή του περιεχομένου. Παράλληλα ο συγγραφέας επισημαίνει ότι πρέπει να εξεταστεί η σωστή αντιστοιχία εικόνας και λόγου, αποφεύγοντας έναν υπερτονισμό του ρόλου της εικόνας που θα είχε ως συνέπεια την παραμέληση της σημασίας του λόγου. Το ενδιαφέρον αυτό βιβλίο του Αντώνη Μπενέκου που εξακολουθεί να αποτελεί σημαντικό σημείο αναφοράς για πολλές νεότερες μελέτες καταλήγει με μια ουσιαστική διαπίστωση που αναφέρεται στον σκοπό του εικονογραφημένου παιδικού βιβλίου. Ο σκοπός αυτός δεν πρέπει να είναι το στιγμιαίο ενδιαφέρον και το θάμβος, αλλά μια βαθιά, μόνιμη και ουσιαστική επίδραση στην κρίση, την ευαισθησία και τη σκέψη του μικρού αναγνώστη.

Ωστόσο το βιβλίο που αποτελεί τον σημαντικότερο σταθμό αλλά και τη γενικότερη θεώρηση και έκφραση του Αντώνη Μπενέκου απέναντι στην παιδική λογοτεχνία και την ελληνική παιδεία είναι η μελέτη του με τίτλο «Τομές στην εξέλιξη της παιδικής μας Λογοτεχνίας, Η περίπτωση του Ζαχαρία Παπαντωνίου», εκδ. Καστανιώτη, Γ' έκδ. συμπληρωμένη, Αθήνα 2000.

Ο Αντώνης Μπενέκος επέλεξε με σοφία μία ξεχωριστή φυσιολογία της νεοελληνικής παιδείας, έναν δάσκαλο του ύφους και της αισθητικής, για να αναδείξει στην ουσία όλα τα ποιοτικά γνωρίσματα που πρέπει να χαρακτηρίζουν την παιδεία ενός ολόκληρου έθνους. Το βιβλίο αυτό δεν περιορίζεται στο να παρουσιάσει τη μεγάλη και καθοριστική προσφορά του Ζαχαρία Παπαντωνίου στα ελληνικά γράμματα σε μια ταραγμένη μάλιστα εποχή. Ο Ζαχαρίας Παπαντωνίου είναι το σταθερό σημείο αναφοράς, είναι το φωτεινό σημείο, το οποίο θα επιτρέψει στον Αντώνη Μπενέκο να αναφερθεί με γνώση και εμπριότητα τόσο στα λογοτεχνικά, γλωσσικά, εκπαιδευτικά συμβάντα που προηγήθηκαν όσο και σ' εκείνα που θα ακολουθήσουν. Και τούτο όχι μόνο γιατί λογοτεχνία, γλώσσα και παιδεία δένονται αναπόσπαστα μεταξύ τους,

αλλά και γιατί η γνώση του παρελθόντος προσδιορίζει το παρόν και διαμορφώνει το μέλλον.

Έτσι τα *Ψηλά Βουνά* θα ξαφνιάσουν τους λογοτεχνικούς κύκλους της εποχής και θα απαντήσουν στο αίτημα εκείνης της περιόδου για γλωσσική, αισθητική, εκπαιδευτική αναγέννηση. Το ίδιο και η ποιητική συλλογή *Τα Χελιδόνια* του Ζαχαρία Παπαντωνίου θα αποτελέσει ανεπανάληπτη προσφορά στην παιδική ποίηση. Όμως, όλα αυτά δεν συντελούνται χωρίς να έχουν προηγηθεί ανάλογοι αγώνες από άλλες ιστορικές φυσιογνωμίες του πνεύματος που είχαν τη δική τους καθοριστική συνεισφορά. Όλα αυτά ο Αντώνης Μπενέκος τα γνωρίζει και τα παρουσιάζει από όλες τις διαστάσεις. Πρώτα το πολιτικό και πολιτιστικό τοπίο του 19ου αιώνα, όπως αυτό εκφράζεται στη γλώσσα, τη λογοτεχνία την παιδεία, μέσα από την πολιτική αλλαγή του 1910, το κίνημα του δημοτικισμού, τη δράση του Εκπαιδευτικού Ομίλου, την πρώτη μεγάλη εκπαιδευτική Μεταρρύθμιση του 1917. Έπειτα, ο Ζαχαρίας Παπαντωνίου σε παραλληλισμό και σε σύγκριση με τους άλλους μεγάλους της παιδικής λογοτεχνίας που ακολουθούν έναν κοινό δρόμο αισθητικής και ανανεωτικής πορείας. Ο Γρηγόρης Ξενόπουλος, ο Αλέξανδρος Πάλλης, ο Αριστοτέλης Κουρτίδης, ο Γεώργιος Βιζυηνός, η Πηνελόπη Δέλτα έχουν τη δική τους συνεισφορά σ' αυτή την ενιαία πορεία για ποιοτική αλλαγή.

Ωστόσο και πάλι ο Αντώνης Μπενέκος δεν ξεχνάει στις αναδρομές του παρελθόντος και στις αναφορές του μέλλοντος ούτε για μια στιγμή τον Ζαχαρία Παπαντωνίου. Επισημαίνει και τονίζει συνεχώς ότι ο Παπαντωνίου ήταν ο μόνος αρμόδιος να γράψει ένα βιβλίο λογοτεχνικό και παιδαγωγικό μαζί, χωρίς να προδώσει ούτε τον δάσκαλο ούτε τον καλλιτέχνη. *Ψηλά Βουνά* και *Χελιδόνια* θα αποτελέσουν χαρά και μύρο του παιδόκοσμου, αφού έκλειναν μέσα τους ό,τι καλύτερο μπορούσε να δώσει η εποχή σε καλλιτεχνικές και παιδαγωγικές επιδιώξεις.

Ειδικό κεφάλαιο θα υπάρξει για το χιούμορ στο έργο του Παπαντωνίου και τη λειτουργική του σημασία, αφού αυτό ανταποκρίνεται στην οργανική ανάγκη του παιδιού να γνωρίσει τον κόσμο σε μια ατμόσφαιρα αισιοδοξίας και παιγνιδιού, χαράς και αυτοϊκανοποίησης. Ο Αντώνης Μπενέκος θα ολοκληρώσει την παρουσίαση της προσφοράς του Ζαχαρία Παπαντωνίου με μια χαρακτηριστική και ξεχωριστή επισήμανση που συνοψίζεται στη φράση ότι «Όποιος διαβάζει τα *Ψηλά Βουνά*, νιώθει πολλές φορές πιο Έλληνας, πολλές φορές πιο άνθρωπος», μια φράση και μια πρόταση που επιδιώκουν να συμπεριλάβουν όλες τις αγωνίες δημιουργού και μελετητή.

Από το βιβλίο, εκτός από μια ιστορική αναδρομή που αναφέρεται στα αναγνωστικά και στα ποιοτικά γνωρίσματα που πρέπει να τα χαρακτηρίζουν, δεν θα μπορούσε να απουσιάσει και μια εκτενής αναφορά στην πορεία

της παιδικής λογοτεχνίας κατά τα τελευταία σαράντα χρόνια. Και αν η δεκαετία του 60 θα χαρακτηριστεί ως η «χαμένη άνοιξη» της παιδικής λογοτεχνίας για τους γνωστούς λόγους, δεν θα συμβεί το ίδιο με τις δεκαετίες που ακολούθησαν και που θα τις χαρακτηρίζαμε ως δεκαετίες της ελπίδας και της δημιουργίας. Αν ολόκληρος σχεδόν ο 19ος αιώνας υπήρξε σε ό,τι αφορά το παιδικό βιβλίο ο αιώνας του αγέλαστου παιδιού, ο σκυθρωπός αιώνας, ο 20ος αιώνας στάθηκε η εποχή της χαρούμενης άνοιξης για το παιδί, όπως θα τονίσει με προφανή ικανοποίηση ο Αντώνης Μπενέκος. Οι συγγραφείς σέβονται το παιδί, το κάνουν φίλο τους, συνομιλητή τους, δίνουν και παίρνουν από την επικοινωνία που αναπτύσσεται ανάμεσά τους, χαίρονται οι ίδιοι με τη χαρά που προσφέρουν, ονειρεύονται και αγωνιούν μαζί με τα παιδιά για το παρόν και το μέλλον της κοινωνίας, για το περιβάλλον και τις πανανθρώπινες αξίες.

Αν με βάση τα όσα λιγοστά αναφέραμε παραπάνω για το συγκεκριμένο βιβλίο, θέλαμε να οδηγηθούμε σε μια σύντομη αξιολόγηση της συγκεκριμένης μελέτης του Αντώνη Μπενέκου, το πρώτο που θα έπρεπε να επισημάνουμε είναι ότι αυτό το βιβλίο δεν θα μπορούσε να το γράψει ο καθένας. Αυτό το βιβλίο δεν απαιτεί μόνο ειδικές γνώσεις για τον Ζαχαρία Παπαντωνίου και το έργο του. Ο συγγραφέας του έπρεπε να είναι σε θέση να κινηθεί σε όλο το φάσμα της νεοελληνικής φιλολογίας, σε ολόκληρη την πορεία του γλωσσικού μας ζητήματος, σε όλες τις παιδαγωγικές αντιλήψεις που χαρακτηρίζουν τους δύο τελευταίους αιώνες. Έπρεπε να είναι γνώστης και μελετητής της αισθητικής αγωγής, της καλλιτεχνικής δημιουργίας, της παιδικής λογοτεχνίας, της παιδαγωγικής. Όλα αυτά είναι, ωστόσο, στοιχεία που χαρακτηρίζουν το συνολικό έργο του Αντώνη Μπενέκου. Είναι κατευθύνσεις και αρχές που τις έχει σπουδάσει, που τις έχει αναδείξει, που τις έχει διδάξει, που τις έχει βιώσει και που αισθάνεται πάντοτε την ανάγκη να τις εκφράσει και να τις εκδηλώσει. Και αυτό το πράττει με έναν απολαυστικό λόγο, που είναι και επιστημονικός και λογοτεχνικός, που είναι και ευχάριστος και ουσιαστικός.

Ήδη στο προηγούμενο βιβλίο του, ο Αντώνης Μπενέκος είχε επισημάνει ότι είναι επιβεβλημένο να αναπτυχθεί η φιλολογική κριτική στον χώρο της παιδικής λογοτεχνίας. Αυτή η προσέγγιση δεν πρέπει να περιοριστεί μόνο στην προσωπική συνεισφορά των διαφόρων δημιουργών αλλά κυρίως στην ανάδειξη συγγραφέων και κειμένων κάθε λογοτεχνικού είδους, ώστε να οδηγηθούμε στη συγκρότηση βασικών κριτικών κωδίκων και κατ' επέκταση σωστών αξιολογήσεων και κοινής θεωρητικής αφετηρίας. Η εκτίμηση αυτή που αποτελεί και έναν γενικότερο προβληματισμό υλοποιείται σε έναν βαθμό μέσα από μια σειρά λογοτεχνικών πορτρέτων από δημιουργούς της παιδικής λογοτεχνίας που έχει δημοσιεύσει ο Αντώνης Μπενέκος σε γνωστά λογοτε-

χνικά και παιδαγωγικά περιοδικά. Γνωστά και καταξιωμένα πρόσωπα στον χώρο της παιδικής λογοτεχνίας, όπως η Ρένα Καρθαίου, η Θέτη Χορτιάτη, η Ντίνα Χατζηνικολάου, η Βίτω Αγγελοπούλου, ο Γιώργης Κρόκος, ο Δημήτρης Μανθόπουλος, ο Νίκος Κανάκης, ο Κώστας Καλαπανίδας αποτελούν τις σημαντικές επιλογές του Αντώνη Μπενέκου για μια πολύπλευρη και σφαιρική παρουσίαση του έργου και της προσφορά τους. Μικρά αποσπάσματα από το έργο τους που παρουσιάζονται σε κάθε μία από τις επιμέρους μελέτες του Αντώνη Μπενέκου δημιουργούν ένα ισχυρό και ενιαίο σύνολο που χαρακτηρίζεται από ανάλογη πληρότητα.

Είναι αλήθεια ότι το εκτεταμένο και σημαντικό παιδαγωγικό έργο του Αντώνη Μπενέκου για το οποίο διέθετε και ουσιαστικές σπουδές και εκπαιδευτική εμπειρία θα απαιτούσε από μόνο του τουλάχιστον μία ανάλογη εκδήλωση και ενδεχομένως έναν πιο ειδικό ομιλητή.

Όπως, όμως, ήδη αναφέρθηκε ολόκληρο το έργο του Αντώνη Μπενέκου και κατά συνέπεια και οι παιδαγωγικές του μελέτες, για τις οποίες ο ίδιος θυσιάσε πολύ χρόνο και κόπο, διακρίνονται από ένα πνεύμα ριζοσπαστισμού, ανανέωσης και φρεσκάδας, όπου η προσωπικότητα του παιδιού καταλαμβάνει κυρίαρχη θέση και αντιμετωπίζεται με τον ανάλογο σεβασμό. Θα αρκούσε να αναφέρει κανείς την πρόταση που κάνει ο Αντώνης Μπενέκος για ένα Νέο Αναλυτικό Πρόγραμμα, ήδη στα μέσα της δεκαετίας του 60, και η οποία σε γενικές γραμμές συνοψίζει ολόκληρη τη φιλοσοφία του. Ένα Αναλυτικό Πρόγραμμα, επισημαίνει, δεν πρέπει να είναι καθόλου νοησιαρχικό και βερμαλιστικό. Αντίθετα πρέπει να θέτει σαν προϋπόθεση τη μαθητική δραστηριότητα, την έρευνα και την εφαρμογή, την αδιάκοπη αναζήτηση και την προσωπική ανακάλυψη. Ο Αντώνης Μπενέκος ολοκληρώνει τη σκέψη του τονίζοντας χαρακτηριστικά πως τίποτε από αυτά δεν μπορεί να γίνει αν δεν δώσουμε στο παιδικό μυαλό τη λευτεριά του.

Η πρακτική εφαρμογή όλων αυτών των θεωρητικών αντιλήψεων εκφράζεται στην ουσία μέσα από τη σειρά των σχολικών βιβλίων «Εμείς και ο Κόσμος», για την Πρώτη, Δευτέρα και Τετάρτη τάξη των δημοτικών Σχολείων που συνοδεύονται από τα αντίστοιχα Βιβλία για τον δάσκαλο. Αυτά τα βιβλία, όπως επεσήμανε ήδη και ο αγαπητός συνάδελφος κ. Απόστολος Κατσίκης στον χαιρετισμό του, ως πλέον ειδικός, εξασφαλίζουν και προωθούν τόσο την ενεργητική συμμετοχή όσο και την ερευνητική σκέψη και δράση των μαθητών στη διαδικασία της μάθησης. Παράλληλα από άποψη μορφωτικού περιεχομένου, η βίωση του κόσμου που ζει και μελετά το παιδί θεωρείται και εκλαμβάνεται σαν μια πράξη και μια διαδικασία βαθιάς ευαισθητοποίησης και κοινωνικοποίησης του ατόμου.

Ένας μεγάλος αριθμός ανάλογων παιδαγωγικών μελετών του Αντώνη

Μπενέκου έχει δημοσιευτεί σε διάφορα παιδαγωγικά περιοδικά, ενώ ο ίδιος υπήρξε συντάκτης και κριτικός του περιοδικού Παιδαγωγική και Ψυχολογική Επιθεώρηση και υπεύθυνος για τον τομέα της Διδακτικής πράξης στην Παιδαγωγική και Ψυχολογική Εγκυκλοπαιδεία.

Ο Αντώνης Μπενέκος δεν είναι μόνο μελετητής αλλά και δημιουργός λογοτεχνικών κειμένων για παιδιά. Μια σειρά από τέτοια μικρά διηγήματα δημοσιεύτηκαν σε διάφορα γνωστά λογοτεχνικά περιοδικά και συγκίνησαν ιδιαίτερα τους μικρούς αναγνώστες. Ωστόσο, η σημαντικότερη συνεισφορά του Αντώνη Μπενέκου είναι το τελευταίο του βιβλίο με τίτλο «Ο Μπακ και οι σύντροφοί του» από τις εκδόσεις Κατσανιώτη στη σειρά «Οι φίλοι μας τα ζώα». Πρόκειται για δέκα αληθινές ιστορίες από τη ζωή των ζώων, από την κοινή τους συμβίωση, από τις σχέσεις που δημιουργούν με τους ανθρώπους, από τα κοινά συναισθήματα αγάπης και επικοινωνίας. Σε μια καλαίσθητη έκδοση, με έναν ευαίσθητο και ευχάριστο λόγο, το βιβλίο αυτό παρουσιάζει έξυπνα και παραστατικά, με λεπτό χιούμορ και με κάποια νοσταλγία, αληθινές ιστορίες του χτες που σήμερα τείνουν να εξαφανιστούν, αν δεν έχουν ήδη εξαφανιστεί. Το βιβλίο διαβάζεται ευχάριστα και απολαυστικά και από μικρούς και από μεγάλους. Μάλιστα οι μνήμες του παρελθόντος τις οποίες αξιοποιεί το βιβλίο μπορεί να συγκινούν τους μεγάλους σε μεγαλύτερο βαθμό ακόμη και από τους μικρούς.

Κυρίες και κύριοι! Ήταν πραγματικά ιδιαίτερα δύσκολο να παρουσιάσει κανείς έστω και σε μια συνοπτική μορφή το συνολικό έργο του Αντώνη Μπενέκου. Προτίμησα να αναφερθώ περισσότερο στις μελέτες της πρώτης κατηγορίας με τη γλώσσα της αλήθειας και όχι της υπερβολής. Και τούτο γιατί θεώρησα ότι οι μελέτες αυτές περιλαμβάνουν όλες τις αγωνίες του Αντώνη Μπενέκου. Αγωνίες για τη γλώσσα, για τη λογοτεχνία, για την παιδαγωγική, αγωνίες για την παιδεία του έθνους. Αγωνίες καλοπροαίρετες, αληθινές, διευγείς, που δεν συνδέονται στο παραμικρό με διδακτισμούς, με αφορισμούς και με ανησυχητικές διακηρύξεις. Με την καθαρότητα και την αισθητική που τον διακρίνει, ο Αντώνης Μπενέκος προσφέρει ανάλογο έργο, χρήσιμο για κάθε μελετητή που ασχολείται με παρόμοια θέματα, αλλά και ευχάριστο για κάθε αναγνώστη που θα διαβάσει τα κείμενά του.

Κυρίες και κύριοι! Ο Αντώνης Μπενέκος εξακολουθεί και σήμερα να δημιουργεί αδιάκοπα. Αρκεί να αναφέρω ότι το τελευταίο διάστημα παρέλαβα από τον ίδιο δύο αδημοσίευτες μελέτες του, η μία για τον Αλέξανδρο Πάλλη και η άλλη για τον Γρηγόρη Ξενόπουλο, οι οποίες παρουσιάστηκαν πρόσφατα σε πνευματικές εκδηλώσεις.

Δεν απομένει παρά να ευχαριστήσουμε θερμά και από καρδιάς τον Αντώνη Μπενέκο, άξιο δημιουργό της Ηπείρου, για το ήθος, την ευγένεια και τη σε-

μνότητα που τον διακρίνουν καθώς και για το αξιόλογο έργο που μας παρέδωσε. Παράλληλα να του ευχηθούμε να είναι πάντα καλά, το ίδιο δημιουργικός και παραγωγικός με γνώμονα αρχής την ποιότητα και την προσφορά. Να του ευχηθούμε, επίσης, να βρίσκεται, όσο γίνεται συχνότερα, στη γενέθλια και θελκτική γη της Ηπείρου, για να νοσταλγεί το παρελθόν και να απολαμβάνει ξένοιαστος το παρόν και το μέλλον.

Βασική Εργογραφία του Αντώνη Π. Μπενέκου

- Αντώνης Π. Μπενέκος, *Για ένα Πρόγραμμα Αισθητικής Αγωγής*, Αθήνα 1965.
- Αντώνης Π. Μπενέκος, «Αρχές Αναλυτικού Προγράμματος», *Δωδωναίον Φως*, 11 (1966) σσ. 1-31.
- Αντώνης Π. Μπενέκος, *Το εικονογραφημένο Παιδικό Βιβλίο*, Δίπτυχο, Αθήνα 1981.
- Αντώνης Μπενέκος, *Ζαχαρίας Παπαντωνίου, Ένας σταθμός στην Παιδική Λογοτεχνία*, Αθήνα ²1981.
- Αντώνης Π. Μπενέκος, «Τα νέα αναλυτικά προγράμματα και βιβλία και η μελέτη του περιβάλλοντος», *Επιστημονικό Βήμα των Λειτουργών της Δημοτ. Εκπαίδευσης*, σσ. 77-122.
- Αντώνης Π. Μπενέκος, «Ο Αίσωπος εικονογραφημένος», *Διαβάζω*, 167 (6.5.87) σσ. 39-45.
- Αντώνης Π. Μπενέκος, «Παιδευτικές λειτουργίες του εικονογραφημένου βιβλίου», *Διαβάζω*, 248 (17.10.90) σσ. 32-37.
- Αντώνης Π. Μπενέκος, «Το μουστάκι του Καραϊσκάκη και τα μουστάκια της Γάτας – Σχόλια πάνω σ' ένα σχόλιο: Εικονογράφηση, προς τι;», *Διαβάζω*, 39 (1995) 179-186.
- Αντώνης Π. Μπενέκος, «Κώστας Καλαπανάδας», *Το Σχολείο και το Σπίτι*, 402 (1997) σσ. 491-496.
- Αντώνης Π. Μπενέκος, «Γιώργης Κρόκος», *Το Σχολείο και το Σπίτι*, 409 (1998) σσ. 323-328.
- Αντώνης Π. Μπενέκος, «Δημήτρης Μανθόπουλος», *Το Σχολείο και το Σπίτι*, 403 (1998) σσ. 23-27.
- Αντώνης Π. Μπενέκος, «Ντίνα Χατζηνικολάου», *Το Σχολείο και το Σπίτι*, 405 (1998) σσ. 127-132.
- Αντώνης Π. Μπενέκος, *Ρένα Καρθαίου – Αφιέρωμα της Γυναικείας Λογοτεχνικής Συντροφιάς*, Αθήνα 1998.
- Αντώνης Π. Μπενέκος, «Νίκος Κανάκης», *Το Σχολείο και το Σπίτι*, 416, 417, 418 (1999) σσ. 244-251, 311-318.
- Αντώνης Π. Μπενέκος, «Βίτω Αγγελοπούλου», *Το Σχολείο και το Σπίτι*, 428, 429 (2000) σσ. 391-400, 438-444.
- Αντώνης Π. Μπενέκος, «Θέτη Χορτιάτη», *Το Σχολείο και το Σπίτι*, 423, 424, 425 (2000), σσ. 1-18.

Αντώνης Π. Μπενέκος, *Ο Μπακ και οι σύντροφοί του*, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1999.

Αντώνης Π. Μπενέκος, *Τομές στην εξέλιξη της παιδικής μας Λογοτεχνίας, Η περίπτωση του Ζαχαρία Παπαντωνίου*, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 2000.